

[0388]

Ien en oar oer de *Muwzebooste*

I

Oer de *Muwzebooste*, ien fan Gysbert syn meast populaire fersen, is langer al hiel hwat skreaun, mar dat alle fraechstikken om dit fers oplost binne, kin net sein wurde. Hoe sit it bygelyks mei Gysbert syn boarnen: hat ús dichter allinne mar Zacharias Heyns syn *Voorbeeldsels der Oude Wijzen* brûkt, sa't moai algemien oannommen wurdt of hat dr. C. Kramer gelyk, dy't fan bitinken is, dat Gysbert noch in oare boarne ûnder 'e eagen hawn hat, dy't 'tichter by Pilpay stiet'? Nimmen hat sa goed ik wit bisocht om op dy en op oare fragen oer de *Muwzebooste* yn to gean en it is yn alle gefallen sa, dat der noch gâns materiael by to bringen is dat mear ljocht smite kin op Gysbert syn pronkstikje, dat sa't wy witte songen wurde moat op 'e meldij *Si c'est pour mon pucelage*. De *Muwzebooste* is in lietsje; it is ornearre om songen to wurden en yn safier al wykt it ôf fan Lafontaine syn *La souris métamorphosée en fille*, dat diel útmakke fan in lettere oanfolling op it fabelboek fan de greate Frânskman, dat yn 1668 foar it earst útkaem, en Gysbert dus ûnbikend bleaun is. Mar ieuwen foartiid wie it teltsje al út Ynje wei trochkrongen nei de Jeropeeske kusten. It is al to finen yn it oeuvre fan de dichteresse Marie de France, dy't likernôch 1180 in samling fabels joech. Neffens Paul Zumthor biwurke nei in Angelsaksyske *Romulus* bifette it as nû. 79 de fabel *Du muset ke quist femme*¹. Men sjocht lykwols fuort, dat it teltsje frijhwat ôfwykt fan Gysbert syn forhael. By Marie de France mist de hjerremyt oan de ich fan 't rinnend wiet, dy't mejertiid om in man foar syn mûsfamke siket; by har giet de mûs der sels om in wiif op út, dy't er by einsluten yn in mûzintsje fynt. Mai it baes-boppe-baes-motyf komt der ek yn foar. De wolken is sterker as de sinne, de wyn as de wolken, de toer as de wyn ensfh. en wy hawwe dúdlikernôch mei itselde teltsje to meitsjen, al is it hjir frijhwat ôfsliten.

Marie har teltsje is frijhwat âlder as Heyns sines, Gysbert syn foarbyld. In lytse hûndert jier letter fine wy it werom by de greate Katalaenske tinker en dichter Ramon Llull (c. 1235-1315/16), hwaens ferzy at ik hjirûnder werjow. Hja is ûntliend oan Llull syn *Llibre de besties*, dat in ûnderdiel foarmet fan syn *Llibre de meravelles*, mar nei alle wierskyn oarspronklik in apart wurk west hat. Wy lêze hjir:

En una terra s'esdevenc que un milà portava una rata, e un ermità pregà Déus que aquella rata caigués en sa falda. Per les oracions del sant hom, Déu féu caser aquella rata en la falda d'aquell ermità, lo qual pregà Déus que'n faés una bella donzella. Déus exausí los Precs de l'ermità, e féu de la rata una bella donzella. - Filla - dix l'ermità -, vós volets lo sol per marit? - Sènyer, no, car al sol tollen les nuus la claredat -. E l'ermità demanà si volia per marit la luna; e ella dix que la luna no havia sa claredat per si mateixa, ans l'havia per lo sol. - Bella filla, ¿volets vós lo núvol per marit? - Respós que no, car lo vent menava les nuus la on se volia.

La donzella no volc lo vent per marit, per ço car les muntanyes l'empatxaven a son moviment; ni volc les muntanyes, per ço car les rates les foradaven; ni volc hom per marit, per ço car auceïa les rates. A la fi la donzella pregà l'ermità que pregàs Déus que tornàs rata, enaïxi com d'abans s'era, e que li donàs per marit un bell rat.²

Yn it Frysk:

It barde ris yn in lân, dat in sparwer in mûs yn 'e kloeren hie en in hjerremyt bea God dat de mûs him yn 'e skurte falle soe. Troch de beaën fan de hillige man liet God de mûs yn'e skurte fan dy hjerremyt falle dy't God bea om der in tsjeppe faem fan to meitsjen. God forhearde de beaën fan dy hjerremyt en makke der in tsjeppe faem fan. Fanke - sei de hjerremyt - wolstû de sinne ta man hawwe? Né, Hear, hwant de wolkens binimme de sinne syn ljocht. En de hjerremyt frege oft hja de moanne to man hawwe woe en hja sei, dat de moanne syn ljocht net fan himsels mar fan de sinne hie. Kreas fanke, wolstû de wolken ta man hawwe? Hja andere fan né, hwant de wyn brocht de wolkens hwer't er se hawwe woe. De faem woe de wyn ek net ta man, om't de bergen him yn syn gong opkearden en hja woe de bergen likemin omdat de mûzen dêr gatten yn makken en hja woe ek gjin minske ta man, om't dy makken de mûzen dea. Op 't lêst forsocht de jongfaem oan de hjerremyt oft er God freegje woe oft hja in mûs wurde mocht, krekt as hja eartiids west hie en oft er har in kreaze mûs ta man jaen woe.

Yn dit teltsje sjogge wy de hjerremyt forskinen, dy't wy by Marie de France misten. Mar ek Llull syn lêzing wykt frijhwat fan ús *Muwzebooste* ôf : de moanne komt der yn foar en wurdt ôfwiisd om't er syn ljocht lient, de minske om't er mûzen fangt, en sa binne der mear dingen. It leit yn'e reden dat hjir tocht is oan taheakken en weilittingen, sa't se yn in mounlinge tradysje maklik ynslûpe kinne.

Gysbert syn fers stiet yn in oare tradysje.

G. N. Visser.

1) *Histoire littéraire de la France médiévale (VIe-XIVe siècles)* (Paris 1954), s. 194.

2) M. de Riquer, *Història de la literatura catalana* (Barcelona, 1964), s. 308.